

A young woman with curly hair and a young man are lying in bed, looking at each other. The woman is on the left, wearing a grey tank top, and the man is on the right, shirtless. They are both looking towards the right. The background is a colorful, abstract pattern of concentric circles in shades of green, blue, and purple.

SPOT OP FILM

Filmeducatie in jouw klas:
een *wicked* workshop met
filmmaker Johanneke Dijkstra

Filmeducatie in jouw klas: een wicked workshop met filmmaker Johanneke Dijkstra

Film brengt ontzettend veel educatiemogelijkheden met zich mee. Misschien zelfs zoveel, dat het lastig kan lijken om filmeducatie het klaslokaal in te brengen. Want hoe vertaal je film naar prikkelende, creatieve opdrachten die aansluiten bij de belevingswereld van leerlingen? In een gesprek met filmmaker en filmdocent Johanneke Dijkstra onderzoekt theatermaker Karlijn Benthem wat filmeducatie zo bijzonder maakt en wat de mogelijkheden zijn in de klas. Met als eindresultaat een serie opdrachten voor in de rugzak van adviseurs kunsteducatie, filmmakers en (film)docenten.

Karlijn: 'Voordat we al te diep ingaan op de 5 kenmerken van filmeducatie, ben ik eigenlijk wel benieuwd wat jouw unieke kenmerken als filmmaker zijn.'

Johanneke: 'Ik ben ontzettend nieuwsgierig. Waarom is dit, waarom is dat – vroeger deed ik dat al, nu nog steeds. Ik ben nieuwsgierig naar verhalen en hoe mensen in hun hoofd werken. Kwetsbaar zijn, dat is ook iets wat ik vraag aan acteurs. Als ik een doel heb probeer ik dat te bereiken. Daarbij ben ik soms wat ongeduldig, laten we daar kenmerk nummer 4 van maken. En het vijfde kenmerk... daar kom ik later op terug.'

Je film Doorgaan is genomineerd voor de kortfilmcompetitie Noordsterren van het Internationaal Filmfestival Assen. In deze competitie wil het IFA laten zien wat er in Noord-Nederland aan films wordt gemaakt. Het juryrapport sprak over een intiem en ontroerend portret van bokstrainer en -legende Piet Rozendaal, en een effectief en opzweepende registratie in lijn met de sport.

'Zelf noem ik het wel een heldenfilm. Ik boks zelf ook en heb zo Piet leren kennen. Wat ik zag is dat hij een heel sociaalmaatschappelijke rol vervult. Hij helpt die jongens en meiden discipline bijbrengen door boksen. Het is een sport met een hard imago, maar tegelijkertijd een kwetsbare kant, een mentale kant. Wat hij hen ook bijbrengt. Misschien is dat ook wel mijn vijfde kenmerk als filmmaker. Dat ik durf. Vaak was ik de enige vrouw bij zo'n boksgala. Op een gegeven moment word je onderdeel van de familie – iets wat Piet in de film ook zegt. Dan kom je erachter dat het helemaal niet zo agressief is als het lijkt. Er zit meer achter.'

[De korte film Doorgaan \(10 minuten\) is te zien op Vimeo >](#)

Naast filmmaker ben je ook docent.

'Ik merk dat ik een voorbeeld ben voor jonge meiden en jongens die misschien het idee hebben dat ze geen stem hebben. Ik heb echt mijn stem gevonden door film. Dat je je op verschillende manieren kunt uiten. Dat begon al jong met de handycam van mijn vader. En op school vroeg ik of ik in plaats van een geschreven verslag, ook een film mocht maken. Een geschiedenisdocent zei daarop, ja doe maar. Dan produceerde ik met klasgenootjes een film over de Franse Revolutie. Dat was heel erg speels en leuk. Daar heb ik geleerd om met film iets op een andere manier te vertellen.'

Waar Doorgaan gaat over kracht, behandelt de film Rites een groot thema's zoals rouw. Hoe vertaal je zo iets naar film?

'Ik weet dat toen Rites uitkwam mensen die mij niet kenden, geraakt werden door de film. Zoals ik dat zelf ook heb ervaren. Ik probeer er met humor wat lucht in te spelen en sympathie voor alle hoofdrolspelers te bereiken. Mensen oordelen vaak snel over een ander, en dat vind ik moeilijk. Het liefst zeg ik met mijn films "Het is okay, probeer met elkaar te praten".'

Proeftuinen zijn een belangrijk onderdeel van Filmhub Noord. Steuninstellingen, scholen, aanbieders en filmmakers beantwoorden daarin samen de vraag van de school. Jij deed dat op een middelbare school in Coevorden en een basisschool in Leeuwarden. Hoe betrek jij leerlingen en haal je kinderen of studenten uit hun comfort zone?

'Op de middelbare school gaf ik een les met Doorgaan. Doorgaan is een superheldenfilm – het is van onderen gefilmd, de beat is geïnspireerd op het slaan op een bokszak. Ook stelde ik vragen aan de leerlingen: wat zou jouw superkracht zijn, heb jij een superheld, wat voor verhaal kun je over deze held vertellen?'

De toegevoegde waarde van een filmmaker in de klas is dat leerlingen vaak een abstract beeld hebben van wie een filmmaker is, en dat dat nu opeens een tastbaar beroep en persoon blijkt te zijn. En wanneer luistert iemand nu écht naar jouw persoonlijke verhaal? Een filmmaker luistert gewoon heel goed. In het onderwijs is soms te weinig ruimte voor differentiatie. Kunst- en filmeducatie gaat over beeldcultuur en daarmee probeer ik de kinderen te horen.'

Binnen het onderwijs werk je veel met echte verhalen.

'Klopt. Dat kan ook in een fantasiewereld plaatsvinden, hoor. Het moet niet echt zijn, het kan ook speels en fictief. Het is goed dat we op zoek gaan naar verhalen die nog niet eerder verteld zijn. Lef en durf kunnen we terugbrengen met filmeducatie. Kinderen zijn zich nu al veel meer bewust van de wereld om zich heen en zichzelf, en durven daardoor veel.'

Hoe formuleer jij vervolgens een opdracht voor studenten of scholieren?

'Ik haal ze uit de comfort zone. Het persoonlijke vormt een groot onderdeel van elke opdracht die ik ze geef. Ik leer hen nieuwsgierig te kijken naar hun omgeving, want er liggen vaak al verhalen.'

De 5 unieke kenmerken van film(educatie)

Tijdens het gesprek zijn al flink wat kenmerken van film(educatie) genoemd, ook door deelnemers in de chat. Johanneke en Karlijn selecteerden 5 die filmeducatie goed beschrijven:

- 1. Speels**
- 2. Anders kijken**
- 3. Nieuwsgierigheid**
- 4. Zien en gezien worden**
- 5. Taboes bespreekbaar maken**

Met deze unieke kenmerken in gedachten zijn alle deelnemers aan de slag gegaan om een eigen Wicked Film Assignment (origineel: Wicked Arts Assignment, zie onderaan pagina) te formuleren.

In 4 stappen zelf *wicked* filmeducatie-opdrachten bedenken

1. Maak een lijst met opdrachten die in je opkomen, die je bijvoorbeeld vaak doet en die je leuk vindt. *Bijvoorbeeld: maak een vlog over een dag in je leven.*
 2. Voeg een obstakel of beperking toe. *Bijvoorbeeld: maak een vlog van 1 minuut over een hele dag in je leven / film een dag uit jouw leven vanuit het perspectief van je kat / maak een vlog over een dag in je leven, vertelt door een voorwerp uit je slaapkamer / maak een vlog over een dag in je leven, waarbij er iets niet klopt (fictie).*
 3. Geef ruimte voor persoonlijke interesse en koppel het aan de bredere kunstwereld. *Bijvoorbeeld: maak een vlog van 1 minuut over een dag in je leven in het filmgenre fantasy / maak een vlog over een dag in je leven, vertelt door een voorwerp uit je slaapkamer en gefilmd vanuit het perspectief van dat voorwerp.*
 4. Scherp aan: prikkelt de opdracht de creativiteit? Geeft het de voldoende mogelijkheid tot meerdere (persoonlijke) uitkomsten? Vraag ook aan een ander.
-

15 voorbeelden van *wicked* filmopdrachten voor onderwijs

In sneltreinvaart bedachten de deelnemers aan de workshop de volgende opdrachten:

1. Schrijf een script voor een activistische film van 10 minuten. Neem een onderwerp wat je aan het hart gaat en blaas het op.
2. Maak een korte documentaire over een vis in een vissenkomp. Laat de camera niet bewegen, maar volg toch de vis.
3. Maak een filmwandeling van 1 minuut door je huis vanuit het perspectief van een kat.
4. Maak een western van 10 close-ups in de keuken.
5. Vertel een verhaal in stop-motion animatie met eten en drinken uit de keukenkast. Maak het vervreemdend door bijvoorbeeld iets wat groot is klein te maken en iets wat klein is heel groot.
6. Film een gesprek waarbij niet gesproken wordt.
7. Kun je een achtervolgingsscène maken, zonder dat je de snelheid van het rennen ziet?
8. Breng het ochtendritueel van jouw superheld in beeld, waarbij je wel geluid mag gebruiken, maar geen gesproken tekst.
9. Maak een filmpje van een minuut over een klasgenoot waarin we iets te weten komen over deze persoon wat we nog niet wisten en doe dit in de vorm van een slapstick of stomme film.
10. Beweeg je lievelingsknikker voort op je dagelijkse route van A naar B en maak daarbij met instrumenten en voorwerpen een muzikaal klankverhaal.
11. Film je weg van huis naar school vanuit een buitenstaander (vriend(in), broer, zus) in 1 minuut.
12. Voer een gesprek met jezelf waarin je vragen stelt en antwoorden geeft. Van beide personages 5 schots. Genre: fantasie of detective.
13. Film iets op je dagelijkse route naar je werk wat je nog niet eerder opgevallen is (stopteken, fietspaal, bloemen, etc.) en stel hierbij een vraag. Film in verschillende camerastandpunten (kikvors- of vogelperspectief).
14. Maak een filmpje van 3 minuten waarin een plant de hoofdrol speelt en iets menselijks doet.
15. Schrijf een script voor een romantische film over een voorwerp op je tafel.

Filmeducatie in de klas met Wicked Arts Film Assignment

In het boek Wicked Arts Assignments van Emiel Heijnen en Melissa Bremmer (2020) staan uitdagende, originele, dwarse en prikkelende kunsteducatieve opdrachten om jezelf en leerlingen creatief op scherp te zetten. De opdrachten leggen de nadruk op vaardigheden zoals verbeelding, nieuwsgierigheid, doorzettingsvermogen en samenwerken. Ze dagen uit en zetten aan het denken.

Een Wicked Arts Assignment is *complex, sluit aan bij de belevingswereld van de leerling en vraagt om actieve begeleiding*.

Complex, want... maakt gebruik van beperkingen die de leerling zowel vrijheden als kaders geeft. Leg deze kaders vast in één krachtige zin, dan kunnen leerlingen de opdracht goed onthouden en het zet ze helemaal 'aan'. Denk bijvoorbeeld aan een zin met beperkingen of obstakels zoals bijvoorbeeld:

- **Tijdslimiet**, bijvoorbeeld: *maak een film van 1 minuut over een dag in jouw leven / deel iets persoonlijk in 30 seconden en maximaal 6 shots.*
- **Materiaal en techniek**, bijvoorbeeld: *maak een collage van filmbeelden / film een scène uit een beroemd schilderij.*
- **Locatie waar gefilmd moet worden**, bijvoorbeeld: *maak een film die in zijn geheel plaatsvindt in de lerarenkamer.*
- **Narratief**, bijvoorbeeld: *schrijf een filmscript dat past op een post-it / film een gesprek waarbij niet gesproken wordt / verfilm de derde zin van pagina 20 van je favoriete boek en voeg het woord "slagroom" toe.*
- **Perspectief**, bijvoorbeeld: *film alles met je smartphone vanuit het oogpunt van een kleinere soort.*
- **Thema**, bijvoorbeeld: *maak een film over je grootste idool / de kat van de buurman / pesten.*

Sluit aan bij de belevingswereld van de leerling, want... de opdracht slaat een brug tussen de interesses van de leerling en de kunstwereld.

Vraagt om actieve begeleiding, want... als docent of filmmaker nodig je leerlingen uit om te onderzoeken, experimenteren, denken en spelen, zonder hen daarbij los te laten. En zelf ga je ook in de lerende stand!